

MARTINA
GROCHÁLOVÁ
POČMÁRANÉ
CESTY

Spolok svätého Vojtecha
Trnava 2025

OBSAH

Slovo na popísané chodníky	8
----------------------------------	---

I. ZA ĽUĎMI A ICH PRÍBEHMI

Vyzuť si topánky	13
Svätá Bakhita	15
Značka Matka Tereza	16
Tisíce rwandských slz	18
V Takeu sa usmieva Panna Mária	20
Domov je skúška identity	22
Hrdí pastieri z Južného Sudánu	25
Odpadky ako živobytie	27
Misionár na celý život	28
Cunami na Srí Lanke	30
V ghanskej dedine	32
Misionári chudobných	33
Albánske múzeum komunizmu	35
Lina a jej malomocní	39
Život za hranicou	41
Škoricový dom	43
Oscar Romero	45
Dážď a host sú požehnanie	48
Pre intrigy mučeníkmi	50
Sen o múzeu chudoby	52
Rwandský pesničkár	54
Empatické ako mamy	59
Červené besnenie v Kambodži	60
Abune	64
Kapucíni na Islande	66
Všade žijú dobrí ľudia	68
Aj oni chceli zomrieť za Krista	69
Ovocné ženičky	71
Salvadore	73
Omša pod banánovníkom	74

Ukradnutá rieka	75
Dobry pastier v slume	78
Rwandská genocída	79
Z budhistického mnícha katolícky kňaz	81
Peniaze cez mobil	83
Salvádorské deti ulice	85
Autentický misionár	87
Drsné Nairobi	89
Sestra Agnes	90
Veselé ugandské misionárky	91
V kráľovstve detí	93
Kambodžskí mučeníci	95
Ugandský ostrov nádeje	97
Oriešky licuri	99

II. Z TÚLANIA PO SVETE

Vôňa a chuť ciest	103
Pohostinnosť	105
Najlepšie jedlo	106
Jedlo na cestu	109
Nákupy	110
Ľudský faktor	112
Bezpečnosť	114
Alkohol	116
Vďaka za cestu	119
Pozor, slon	120
More	122
Plážová	124
Vítanie Nového roka	126
Srílanské Hromnice	127
Veľká noc v Thajsku	130
Vianoce v Etiópii	133
Doma v Cirkvi	135
Kňazi na cestách	136
Ubytovanie u rehoľníkov	138

V budhistickom kláštore	140
Mozia	142
Trináť mesiacov slnka	144
V kráľovskom paláci	147
Sumidero, zem Indiánov	149
Rybia dražba	150
Vodopády Iguazú	152
Zázračné madony	154
Život sa začína kávou	156
Za farebným korením	158
Aparecida	160
Etiópske skalné poklady	162
Kláštory na jazere Tana	163
Za prameňom Nílu	166
O autorke	169

SLOVO NA POPÍSANÉ CHODNÍKY

Cesty, na ktoré autorka a skúsená novinárka Martina Grochálová pozýva, nás zavedú do rôznych krajín sveta, no predovšetkým k ľuďom. Zbierka jej reportážnych a cestovateľských textov vznikala štvrtstoročie počas novinárskych, projektových a súkromných ciest. Niektoré boli uverejnené v týždenníku *Katolícke noviny*, časopise *Svetové misie* či iných periodikách, iné sú celkom nové.

Prvá časť približuje aktivity misijnej a rozvojovej práce v rôznych kútoch sveta od Srí Lanky až po Brazíliu. Nahliadneme do každodenných jednoduchých radostí ľudí, zistíme, ako sa spracováva škoricca, spoznáme liturgiu plnú spevu a tanca či výnimočných misionárov. Ale aj lepšie pochopíme zápasy mnohých trpiacich v diktatúre totalitných režimov a dozvieme sa tak napríklad o utrpení obyvateľov Kambodže počas vlády Červených Kmérov či o rwandskej genocíde.

Druhá, odľahčená cestovateľská časť, pozýva na miesta, ktoré sa stali turistickými bestsellermi, no nielen na tie. Po jazere Tana sa plavíme k starobylým kláštorom v Etiópii, necháme sa osviežiť vodopádmi Iguazú v Brazílii a na Viktóriinom jazere v Ugande doputujeme až k prameňu Nílu, ktorý túžili objaviť mnohí cestovatelia. Navštívime budhistický kláštor, ale i kláštory kresťanských rehoľníkov, ktoré majú mnoho spoločných prvkov. V príbehoch nechýba humor, no hlavne úcta k miestnym obyvateľom a ich tradíciám. Vždy je podstatná ich kultúra, pohostinnosť, zvyky. Majú svoje meno a pozývajú nás k sebe domov, do svojej kuchyne.

Na cestách má autorka vždy poruke zápisník a pero, každú voľnú chvíľu si zaznamenáva fakty, zaujímavosti, myšlienky. A tak nám teraz dáva nahliadnuť do denníkov z počmáraných ciest. Výtvarník Juraj Martiška raz poznamenal, že túlavé topánky zdedila zrejme po dedkovi, ktorý bol drotár. Možno je na tom niečo pravdy. Cestovanie totiž nevníma ako cieľ, nerobí si štatistiky, kde a koľkokrát

bola. Podstatná a dôležitá je otvorenosť, ktorú vďaka objavovaniu života na našej planéte získava a delí sa o ňu. Lebo „všade žijú dobrí ľudia“, ako v jednom z príbehov hovorí rakúska misionárka Theresia. A všade nájdeme ľudí s problémami podobnými našim. Neraz nesú omnoho ťažšie bremená, a predsa zostávajú vzpriamení, nestážujú sa, tešia sa z toho, čo majú.

Jednoduchý zápisník tvorí protiváhu toho, čo môžeme nájsť na sociálnych sieťach – rozhodujúci je obsah, knihu nesprevádzajú fotografie. To čitateľa vyzýva, aby naštartoval svoju fantáziu a obrazy si vytvoril sám. Pomôžu mu v tom farebné ilustrácie akademickej maliarky Táne Svatošovej Cipárovej. Grafické spracovanie pochádza z tvorivej dielne štúdia vizuálnej komunikácie Pergamen, s ktorým autorka vyše dvoch desaťročí úzko spolupracuje.

Verím, že sa dielku bude dariť aj na ceste k svojim čitateľom, ktorí vďaka nemu spoznajú kus iného sveta.

V Trnave 30. septembra 2025

Ivan Šulík
riaditeľ Spolku svätého Vojtecha

I. ZA ĽUĎMI A ICH PRÍBEHMI

VYZUŤ SI TOPÁNKY

Nepoznajú slovo nie a nikdy by vám nezamávali ľavou rukou. Národ Dagonbov žije na severe Ghany a má jasné pravidlá slušného správania. Spoznať som ich mohla vďaka špeciálnemu kurzu v severoghanskom meste Tamale. Bola to moja prvá cesta za hranice Európy a dala mi pevný základ pre chápanie inej kultúry.

Kanadský verbista Jon Kirby založil v roku 1983 kultúrno-antropologický inštitút na prípravu misionárov. Podobný úspešne spravovali verbisti v Papue-Novej Guinei. Na kurze sa každé leto zúčastňovala aj skupina mladých Rakúšanov, ktorí ma vzali medzi seba. Čelila som tak naraz niekoľkým kultúram – rakúskej, dagonbskej i kanadskej.

Najskôr sme dostali teoretickú prípravu. Dopoludnia sme sa dozvedali, ako Dagonbovia žijú, čím sa živia, aké pravidlá dodržiavajú. Popoludní sme šli medzi nich. Ukázali nám, ako sa spracúva ťelacia koža a ako sa z nej šijú rôzne výrobky, ako sa robí ich tradičný pokrm *fufu*, aké pravidlá platia v obydliach, ktoré tvorili hlinené domčeky so slamenou strechou. Učili sme sa s nimi komunikovať. Ak chcú Dagonbovia niekoho odmietnuť, urobia to zdvorilou okľukou. Keď sa otec opýta mladíka, či si zoberie jeho dcéru za ženu, a on nemá záujem, odpovie: „Možno budúci mesiac.“

Úcta k hostiteľovi a starším sa prejavuje vyzutím topánok pred vstupom do domu. Nižšie postavený človek nesmie sedieť pred vyššie postaveným s prekriženými nohami a žena nesmie podať ruku mužovi.

Najväčšia urážka je však nepriať vodu a jedlo. Keď nás prijal náčelník jednej z komunít a ponúkol nám vodu, z ktorej sme mohli mať vážne žalúdočné problémy, museli sme odmietnuť po „dagonbsky“. „Dnes je veľmi zima,“ povedali sme a v štyridsaťstupňovej horúčave sme si pritom utreli pot stekajúci po čele.

Ak by ste na návšteve u Dagonbov jedli ľavou rukou, nielenže by ste nesmierne urazili hostiteľa, ale zároveň by ste sa hrubým spôsobom prehrešili proti miestnej kultúre. Ľavá ruka sa používa výhradne na toalete a nesmie sa ňou jesť ani na nikoho mávať. Jesť sa nepatrí ani na ulici. Ak by ste na ulici jedli, znamenalo by to, že sa môže ktokoľvek ponúknuť. Skutočne sa mi to aj stalo, keď som si po ulici vykračovala s jedlom v ruke.

O tom, že Dagonbovia sú milionári času, nasvedčuje už ich pozdrav. Netvorí ho jedna veta, ale dlhý dialóg. Ako sa máš? Dobré. Ako sa má tvoja žena? Dobré. Ako sa majú tvoje deti? Dobré. Ako sa darí tvojej krave? Dobré. To dobre vôbec nemusí znamenať, že sú v poriadku. Žena môže byť vážne chorá a deti hladovať, ale na to príde reč až v druhom slede.

V Ghane žije 75 kmeňov a každý hovorí nielen vlastným jazykom, ale aj ctí iné pravidlá. Pracovníkom inštitútu sa podarilo vyvinúť špeciálnu metódu, prostredníctvom ktorej sa misionári v pomerne krátkom čase dokázali naučiť miestny jazyk. Bola to pre mňa nezabudnuteľná skúsenosť a pri vstupe do ktorejkoľvek kultúry mám na pamäti, že si musím najskôr vyzuť topánky.

...

SVÄTÁ BAKHITA

V juhosudánskom Mapuordite sa do tmavej noci v pravidelných intervaloch ozývalo hlasné výskanie a smiech. V predvečer sviatku svätej Bakhity pustili misionári miestnym obyvateľom vonku životopisný film o tejto sudánskej svätici. Bol to nevidaný pohľad. V misii uprostred buša, kde nebola elektrina, sa na veľkom plátne mihali farebné obrázky. Hoci diváci nerozumeli ani slovo, neskutočne sa z tohto bušového kina tešili.

Meno Bakhita znamená šťastná, a hoci ho dostala ako otrokyňa, už vopred naznačovalo jej životnú púť naplnenú službou, láskavosťou a jedinečnou spiritualitou. Narodila sa okolo roku 1869 v dedinke Algoznei a pochádzala z kmeňa Dajuov, žijúceho v sudánsko-čadskom pohraničí a Núbskych vrchoch. Jej rodina bola na tamojšie pomery zámožná, pretože vlastnila dobytok aj polia. Keď mala Bakhita približne sedem rokov, uniesli ju dvaja arabskí priekupníci, aby ju predali do otroctva. Počas únosu a potom i u pána, ktorý ju kúpil, prežívala kruté muky a týranie. Raz sa pokúsila s kamarátkou utiecť, no opäť sa dostala do pazúrov zlého človeka, ktorý obe deti predal znova. Celkovo ju predali päťkrát a až po desiatich rokoch krutostí a ponižovania nabral jej život nový smer. Do svojich služieb ju kúpil taliansky vicekonzul v Sudáne Callisto Legnani. Bakhita poprosila nového pána, aby ju vzal so sebou do Talianska, a on súhlasil, hoci cesta bola dlhá a drahá. Počas nej sa zapáčila jeho priateľom manželom Michieliovcom, preto im ju daroval, aby sa starala o ich malú dcéru.

Po istom čase sa o Bakhite a jej životnom osude dozvedeli kanosiánske sestry v Benátkach, ktoré ju pozvali do katechumenátu. Deviateho januára 1890 sa dala pokrstiť a dostala meno Jozefína Margaréta Bakhita. Po krste sa rozhodla zostať ďalšie štyri roky v katechumenáte, kde podľa jej slov mohla zreteľnejšie a jasnejšie počuť láskavý hlas Pána, ktorý ju nabádal, aby sa mu zasvätila.

Celý život prežila v jednoduchosti a službe. Pracovala v kuchyni, na vrátnici, v sakristii či krajčírskej dielni, podľa toho, kam ju poslali a kde ju potrebovali. Bola známa svojou

láskavosťou a umením povzbudzovať ľudí aj v najťažších situáciách. Najlepšie vedela pracovať s deťmi, dokázala podporovať ich matky, ale aj radiť dôstojníkom či vojakom. Hlbokú úctu prejavovala kňazom, no ak to bolo potrebné, neváhala ich láskavo napomenúť. S Bohom si vytvorila osobitný vzťah a oslovovala ho *Paron*, čo v miestnom talianskom nárečí znamená majster.

Film v buši sa skončil a ja som okrem zážitku z neopakovateľnej atmosféry odchádzala trochu sklamaná. Ráno som pri raňajkách misionárom povedala, že som nepochopila, prečo je svätá, veď neurobila nič výnimočné. Čakala som zachmúrené pohľady a napomenutie. Páter Jozef mi však s láskavosťou v hlase vysvetlil, že je to jednoduché, niekto skrátka vytiahol jej príbeh. Pretože všetci potrebujeme v živote vzory a teraz majú svoj vzor aj Sudánci. Znamená to pre nich veľa.

V ten deň bola v Sudáne veľká slávnosť, sviatok svätej Bakhity. Svätá omša trvala v horúčave, no našťastie v tieni stromov, niekoľko hodín. Na našu počesť zabili býka, ktorého sme preskakovali, potom sa pridali ostatní. Tento rituál prislúchal síce iba biskupovi, no kvôli nám ho zaradili do liturgie aj teraz. Páter Jozef kázal v jazyku dinka, počas omše ľudia spievali a tancovali. Niektoré piesne pochádzali z ich animistických obradov, práve v tom sa prejavil jedinečný rozmer inkulturácie liturgie. Bol to skutočne radostný a slávnostný deň. Bakhita je odvtedy aj mojou svätou.

...

ZNAČKA MATKA TEREZA

Nech vstúpite do domu misionára lásky kdekoľvek na svete, aj keby nebol označený, budete vedieť, kde ste. Ich spoločenstvo má vybudovanú jednoznačnú a zreteľnú firemnú identitu, ktorou sestry komunikujú svoje hodnoty – chudobu, modlitbu a službu najbiednejším. Ak zaklopete na dvere sestier Matky

Terezy, privíta vás vždy útle a usmievavé žieňa v bielo-modrom sári v skromne zariadenom dome. Jeho obyvateľky majú vždy plné ruky práce, ale nikdy pri nich nepocítujete stres. A nikdy ani neodmietnu návštevníka, hoci aj neohláseného. Len sa môže stať, že musí chvíľu počkať, ak sa sestry práve modlia. Keď sa istej sestry pri jednej z neohlásených návštev mladá vzdelaná dievčina plná ideálov spýtala, aké sú ich plány do budúcnosti, ako chcú rozširovať svoje domy a zvyšovať počet povolaní, drobná reholníčka sa len pousmiala: Naš jediný cieľ je budovať vzťah s Kristom.

Misionárky lásky sme navštívili v juhosudánskom Rumbeku, kde sa len krátko predtým skončila občianska vojna. Sestry nemali takmer nič, iba dom plný opustených detí. Ponúkli sme im finančnú podporu prostredníctvom rozvojového projektu, no ony s úsmevom poďakovali a s radosťou prijali vrece cukru od pracovníkov diecézy. Jedno z detí sa túžobne zadívalo na kvet v mojej ruke, tak som mu ho darovala. Vzápätí ho rozdelilo na jednotlivé lupene a porozdávalo ich ostatným deťom. Presne tak, ako to robia sestry v službe druhým.

V albánskom Elbasane, kde pôsobila slovenská misionárka lásky Elizabeta, sa tiež starajú o opustené deti. Nájst' im adoptívnych rodičov v krajine poznačenej tvrdou komunistickou diktatúrou, ale aj vlastnou kultúrou je takmer nemožné. Preto dúfajú, že sa ich ujmú rodiny v zahraničí, čo je však spojené so zložitou byrokraciou.

V metropole prosperujúceho Islandu v Reykjavíku, kde majú misionárky lásky svoj dom v samom centre mesta, problém opustených detí nepoznajú. Hoci sú v tejto krajine mnohé rodiny rozbité, o deti sa vždy niekto postará, preto tam nie sú detské domovy. Problém chudoby je na Islande trochu sporný, pretože každý, kto pracuje, by sa mal vedieť uživiť, ale prítomnosť sestier odкрýva slabosti ekonomicky zdatného štátu. Do ich domu prichádzajú každý deň okrem štvrtka a nedele bezdomovci, ľudia závislí od alkoholu a drog, ale v poslednom čase aj utečenci, ktorí si hľadajú prácu, no nedarí sa im. Mnohí

z nich neprídu ani tak z potreby najesť sa, ako skôr z túžby, aby ich niekto vypočul, pochopil a prijal.

V kenskom Nairobi majú sestry niekoľko domov. V slume Huruma ho našlo okolo päťdesiat slobodných matiek, ľudí s telesným aj mentálnym postihnutím, opustených detí. V postieľke ležal novorodenec s veľkou hlavičkou, mal hydrocefalus. Na stoličke sa hojdala staršia žena a ustavične niečo opakovala. A všetkých navôkol zabával nezastaviteľný Vincent s krásnymi farebnými okuliarmi a šibalstvom v očiach.

Misionárky lásky nemajú webovú stránku ani profil na sociálnej sieti a do svojej reklamnej kampane nevložili ani cent. A predsa je ich značka, ktorú by mohli symbolizovať tri modré pásiky, mimoriadne úspešná a svetoznáma. Povedané slovami ich zakladateľky Matky Terezy, nerobia veľké veci, iba malé s veľkou láskou.

...

TISÍCE RWANDSKÝCH SÍZ

Krajina tisícich vrchov, africké Švajčiarsko, rýchlorastúca ekonomika, jedna z najbezpečnejších destinácií v Afrike, dočítali sme sa pred cestou do Rwandy.

Na prvý pohľad bola všetko z toho pravda. Prekvapili nás vyzametané ulice, kvalitné asfaltové cesty, vymalované domy a poriadok okolo nich. V obchode nám nikde nedali plastovú tašku ani vrecúško, pretože ich používanie bolo prísne zakázané. Vkusné papierové vrecká nás pri každom nákupe uistili, že radikálna zmena je možná. Rwanda sa v hospodárskych rebríčkoch skutočne považuje za jednu z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich ekonomík v rámci afrického kontinentu.

No potom sme odbočili z hlavnej cesty. To bežní turisti obvykle nerobia, pretože ich zaujímajú hlavne národné parky a zvieratá, predovšetkým endemické horské gorily. V tej chvíli

sme začali chápať, že na prvý pohľad čistá a usporiadaná krajina je vlastne potemkinovská realita, ktorá sa týka len malého počtu obyvateľov. Rwanda je síce rozlohou o polovicu menšia než Slovensko, no má dvojnásobný počet obyvateľov. Malé hlinené domčeky so strechou z hlinenej krytiny, plechu a niekedy len prekryté plachtou boli na zvlnených rwandských kopcoch roztrúsené uprostred zelených políčk. Takmer pri každom obydlí rástli banánovníky *platano*, ktorých plody patria k hlavným zdrojom obživy podobne ako u nás zemiaky.

Keď sme vošli do jedného z príbytkov, zišla sa takmer celá dedina. Toľko *abazungu*, bielych ľudí, pokope ešte nevideli. Dve tiesnivé tmavé miestnosti v našom chápaní ani nepripomínali ľudské obydlie. Hoci v Afrike sa dom využíva hlavne na spanie a všetko ostatné sa odohráva vonku, len ťažko sme si dokázali predstaviť, že v takýchto podmienkach niekto vychováva deti alebo ich plodí. Mentálna chudoba miestnych ľudí je však omnoho ťažšia ako tá materiálna.

Aj táto situácia spôsobuje, že sa v Rwande začal rozvíjať fenomén detí ulice. V minulosti sa o deti, ktoré prišli o rodičov, vždy niekto postaral, a tak detské domovy neboli potrebné. Dnes mnohé deti odchádzajú žiť na ulicu, a to nie iba v prípade, že nemajú rodičov alebo sú ich najbližší vo väzení, ale aj vtedy, ak sa vlastní rodičia o ne nedokážu postarať. Na ulici vždy niečo nájdú, vyžobrujú, ukradnú. Na ulici je veselo. V Centre sv. Antona v rwandskom meste Nyanza prijímajú deti ulice a počúvajú ich bolestné, niekedy priam neuveriteľné príbehy, no nedokážu vždy celkom presne identifikovať dôvody, pre ktoré skončili na ulici. Isté je, že takmer polovica obyvateľov tejto východoafrickej krajiny žije na hranici chudoby.

Rwanda je ako africká krajina v mnohých smeroch výnimočná. Má znamenité klimatické podmienky, pretože sa nachádza na náhornej plošine a najnižší bod Ruzizi River dosahuje výšku až 950 metrov nad morom. Celoročné teploty sa v krajine pohybujú od 20 do 27 stupňov Celzia, preto môžu obyvatelia zbierať úrodu aj dvakrát do roka. V Rwande sa pestuje káva,